

nations on earth forever. The peoples will extol You, O God; all the people will extol You, for the earth will have yielded its produce and God, our God, will bless us. God will bless us; and all, from the furthest corners of the earth, will fear Him.⁶

לשם לרוב
Shechinah, to unite the Name *yud-kay* with *vav-kay* in a perfect union in the name of all Israel.

ברוך ברוך
 Blessed is He who spoke, and the world came into being; blessed is He; blessed is He who says and does as He pleases; blessed is He who decrees and fulfills; blessed is He who creates the universe; blessed is He who has compassion on His people; blessed is He who has compassion on the earth; blessed is He who has compassion on the creatures; blessed is He who rewards well those who fear Him; blessed is He who lives forever and exists eternally; blessed is He who redeems and saves; blessed is His Name. Blessed are You, Lord our God, King of the universe, benevolent God, merciful Father, who is praised by the mouth of His people, exalted and glorified by the tongue of His pious ones and His servants and by the songs of David and Your servant. We will extol You, Lord our God, with praises and songs; exalt, laud and glorify You, proclaim You King and mention Your Name, our King, our God. You are the only One — the Life of [all] the worlds, O King; praised and glorified is His great Name forever and ever. Blessed are You, Lord, King who is extolled with praises.

¹ Psalms 30. ² Ibid. 10:16; 93:1. Exodus 15:18. Talmud Bavli, Soferim 14:8. Pirke Hechalot. 3. Zechariah 14:10.

the creatures; blessed is He who rewards well those who fear Him; blessed is He who lives forever and exists eternally; blessed is He who redeems and saves; blessed is His Name. Blessed are You, Lord our God, King of the universe, benevolent God, merciful Father, who is praised by the mouth of His people, exalted and glorified by the tongue of His pious ones and His servants and by the songs of David and Your servant. We will extol You, Lord our God, with praises and songs; exalt, laud and glorify You, proclaim You King and mention Your Name, our King, our God. You are the only One — the Life of [all] the worlds, O King; praised and glorified is His great Name forever and ever. Blessed are You, Lord, King who is extolled with praises.

The following Psalm is omitted on Shabbat, Festivals, the day before Pesach, Chol HaMoed Pesach, and the day before Yom Kippur.

מזמור
 A Psalm for the thank-offering. Let all the earth sing in jubilation to the Lord. Serve the Lord with joy; come before Him with exultation. Know that the Lord is God; He has made us and we are His, His people and the sheep of His pasture. Enter His gates with gratitude, His courtyards with

①

שְׁלֵמָה בְּשֵׁמֶה כָּל יִשְׂרָאֵל
 יְשׁוּבָה לְפָנֶיךָ יְיָ וְיִשְׁתַּחֲוֶיֶה וְיִשְׁתַּבַּח וְיִשְׁמַח וְיִשְׂמְרֵנוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ וְיִשְׁמְרֵנוּ

ברוך שְׁמֹר וְהָיָה הָעוֹלָם בְּרוּךְ הוּא
 בְּרוּךְ אֹמֵר וְעָשָׂה בְרוּךְ נוֹזֵר
 וְמִקְדָּם בְּרוּךְ עָשָׂה בְּרֵאשִׁית בְּרוּךְ
 מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל

הַבְּרִיּוֹת
 וְעַל כָּל יְצִירָתְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעַל כָּל יְצִירָתְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

פסוקי דזמרה

הַבְּרִיּוֹת, בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר מִזֶּבֶד
 לִירֵאָיו בְּרוּךְ חַי לְעוֹד וְקִיָּם לְנֵצַח בְּרוּךְ
 פּוֹדֵה וּמְצִיל בְּרוּךְ שְׂמוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה
 יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַאֵל, אֵב
 תְּרַחֵמֵנוּ, הַמְּלַל בְּפִה עַמּוֹ, מְשַׁבֵּה
 וּמְפַאֵר בְּלִשׁוֹן חֲסִידָיו וְעוֹבְדָיו וְקוֹשְׁרֵי
 רֶגְלָיו עֲבָדָיךָ. נְהַלְלֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁבְחוֹת
 וּבְזִמְרוֹת. נְגַדְלֶיךָ וְנִשְׁבַּחְךָ וְנִפְאֶרְךָ
 וְנַמְלִיכֶךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ מֶלֶךְנוּ אֱלֹהֵינוּ
 יְהִי הִי הָעוֹלָם מִלְּךָ. מְשַׁבַּח וּמְפַאֵר
 עַד יְעוֹד שְׂמוֹ הַגְּדוֹל. בְּרוּךְ אַתָּה יי.
 מֶלֶךְ מְלַל בְּתִשְׁבּוּחוֹת:

אם כבוד לזמרה נכנס ונירש ולא נכנס נכנס נכנס

מזמור לתודה, הריעו ליי כל הארץ: עבדו את יי

החמייר שלא לאמר פסוק הוא רחום בשבת (עיי' לקמן בתפלת ערבית) וזה רק בתפלת ערבית ולא במזמורים (עיי' מחזיק ברכה סימן רס"ו ובלגיון זוהר וילנא תרומה קל"ה ע"ב).

(ח) אשרי יושבי ביתך. מה שמוסיפים הפוסקים אשרי קודם תהלה לדוד הוא תקן קדמון מאנשי כנה"ג והראיה שמצינו בגמרא (ברכות דף ד' ע"ב) מפני מה לא נאמר נ"ן באשרי הרי שהמזמור תהלה לדוד היו רגילין לקרותו אשרי, ועיי' בתוספות (ברכות ל"ב ע"ב) ד"ה קודם תהלה שאין לומר טובא אשרי. מזה נראה שהיה איהו מנוג להוסיף עוד כמה פסוקים המהחליין אשרי. ואין להוסיף רק שלשה (עיי' פעי"ח שער קה"מ פרק ו') ובמ"מ סימן ג' כתב שהמהג לומר שלשה פעמים בכל זמן מוכסח תהלה לדוד שלשה פעמים בכל זמן מוכסח שהוא בו עוה"ב (ברכות ד' ע"ב).

(ט) זה מקרב הדפיסו סדורים בנוסח אדמ"ר והעמידו שם באשרי ובכל התפלות את האזכרות בנקודות שונות עפ"י הסוד. ושמעתי שאדמ"ר רמ"ם מליאויטש בעל צ"צ ז"ל התרעם ע"י ששינו מאשר יסד אדמ"ר הוסיף באופן שהסוד יוכשר גם למי שאין לו יד בחכמת הקבלה וגם לערים לכן השמטתי אותם מן הסדורים הללו. וכתוב במ"מ סימן ק"י"ד ז"ל יש חסידים ואנשי מעשה בעלי הקבלה המכוונים בכל שם וכתיב למדה המיוחדת לה אבל מי שלא ידע זאת התכמה המופלאה כתב ה"ר"א מגרמיזא (הוא בעל הרוקח הגדול) שאל יהודי למי יתכוין אלא יכוין לאבני שבשמים. וכתב שראה כמו כן כתב ששלח ר' יהודה החסיד לבניו.

(י) ואנחנו נברך. מה שמוסיפין הפסוק ואנחנו נברך עיי' שר"ע אדמ"ר סימן נ"א ועיי' משה משם סימן נ"ב כש רבינו בחי"י ואנחנו.

בקרבתנו. גם בזהר הנ"ל לא נזכר רק פסוקי וק"ש ותפלה לכן הכריע אדמ"ר לומר לשם יחוד קוב"ה כ"י בהתחלת פסוקי וק"ש ותפלה.

(ג) ברוך שאמר. ותקנו אנשי כנה"ג ברכה לפנינו ולאחריהם ברוך שאמר וישתבח ולכן ברכת 'שתבח אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברוך שאמר. ושירי דוד ושירת הים שכיניהם אינם חשובים הפסק (טוש"ע סימן נ"א וסימן נ"ד). התחלת ב"ש היא מן ברוך אתה ה' האל אב הרחמן (מ"מ פ"י נ"ד) ומה שנתפסו מן ברוך שאמר הוא עפ"י פתקא שנפלה מן השמים בעת שאנשי כנה"ג תקנו אלו הברכות (שו"ע תל"ע"י מטה משה בשם ספר היכלות).

בפה עמו. ולא כפי עמו כי בפה עולה פ"ו נגד פ"ו תיבות שבביש (שער הכונות).

(ד) נהלך ה' אליהו. בין תיבת עבד ובין נקודות להורות שמו נהלך צריך להיות שתי כמבואר בסדור הגדול ד"ה וכשירי דוד.

(ה) הג"ה כ"י"ג [בין תיבות זי העלמים מלך לתיבת משוכת צ"ל נקודה להפסיק] להורות שתיבת מלך נמשכת למעלה.

(ו) מזמור לתודה היו אומרים בזמן הבית על הקרבן התודה מן ד' הצריכים להודות (עיי' רוקח סימן שר"ע סימן נ"א). אין אומרים מזמור לתודה בשבת לפי שהתודה קרבו יחיד ואינו קרב בשבת (שבלי הל"קט בשם רש"י) וכן בע"פ וימי הפסח וע"כ (שר"ע סימן נ"א בשם מנהגים).

(ז) ידך כבוד. פסוקים מלקטים (מ"מ סופרים פ"י רמב"ם סדר התפלה) והם ח"י פסוקים ח"י אזכרות קל"ז תיבות (פע"ח שער הזמירות פ"ג ופ"ד ועיי' לעיל פרק א' אות י"ב ואת י"ג). הגם שכונתו

היכלות). אמנם מאחר שהתפלות תקנו במקום הקרבנות צריכים התפלות להיות ג"כ דוגמת הקרבנות לשם ששה דברים הללו. וכמ"ש אדמ"ר בשו"ע סימן ק"כ (עפ"י המדרש שהובא בתוספות סוף מנחות) שמבאר ענין ואשי ישראל ותפלתם דוגמת הקרבנות ממש שמכאל שר הגדול מקרב נשמותיהו"ו של צדיקים כי והתלהבות בתפלה הוא האש המעלה את הקרבנות ועייש פרי"א הדברים גם פרישיות החמידי והקטורת ומעשה הקרבנות ע"י גשילמה פרים שפתינו ותכון תפלותי קטורת. והנה כללות סדר התפלה הוא לשם זבח לשם זבח לשם אישים לשם ריח היינו נשמותיהו"ו של צדיקים ותיבות התפלה ומכאל שר הגדול והתלהבות התפלה כ"י ומה שקודם הברכה שלפני פסוקי אומרים ברוך שאמר והי' העולם ברוך הוא כ"י ברוך שמו בסדור הגדול פ"י ברוך שמו היינו שם הו"י) הוא לשם השם האמור בקרבנות שזוהו לשם מי שאמר והי' העולם. והנה לשם נוחו פירשו בגמרא ופרי"א הנ"ל לשם נוחות רוח. וירדע שהנחת רוח העוצה העליון הוא מן יחוד קוב"ה ושכונת ע"י התפלה בכונות ייחודים עליונים כמ"ש בהקדמת תקוני זוהר הנ"ל לאפסא אזכרות דשמו דקוב"ה ושכונתיה בכונה לחברא לון בקול דק"ש ודבור דצלותא דאינו תריין שמו וכו' דבהו כלילן כל הווי"ו וכניין ועשר ספירין כ"י בין בק"ש בין בצלותא בין בשירות והשבתות והודאות (היינו בפסוקי) עיי' שם בכסא מלך שזוהו ענין לשם יחוד קוב"ה ושכונתיה כ"י. ולפ"י בסדורי האר"י"ל שמבוארים שם הכונות והיחודים והסודות עליונים אינם צריכים להקדים תהלה לשם יחוד כ"י הכונות והיחודים הן הם נוחות האמור בקרבנות. אבל כוח הסדור שלא נמצאו בו כונות כ"י רק שוחותיות מסודרים באופן שיכלו הסודות לכו מקדימין תהלה לשם יחוד כ"י יחודא שלים בשם כל ישראל שיכלול תפלתו פתולת כל ישראל שנמצאו בהם הרבה פסוקים כל ישראל שנמצאו בהם הרבה פסוקים לכוין. וזהו לשם נוחות האמור

לרוב בערבות לאל המפואר במקלות קדושים, ברוך אתה ה' מלך אל חי לעד וקיים לנצח". אכן, במנהג ספרדים אין אומרים כלל את הנוסח הזה, וכן מנהג חב"ד ומנהג הגר"א. ובארץ ישראל הכל (מלבד מקצת יוצאי תימן) אין אומרים אותו.

ברוך הוא וברוך שמו נוסח שיש נוהגים לאומרו כאשר שומעים את הזכרת שם ה' בברכה (והוא מבוסס על דברי הרא"ש ועוד חכמים מן הראשונים). ויש שמקפידים שלא לומר זאת בברכות שהשומע יוצא ידי חובתו באמירתן, כגון בקידוש*.

ברוך שאמר הברכה הפותחת את סדר המזמורים והשבחים של "פסוקי דזמרה"*. ברכה זו אמנם לא נזכרה בתלמוד, אך נראה שהיא עתיקה ביותר. ויש מן הראשונים שייחסוה לאנשי כנסת הגדולה (אור זרוע). היא נזכרת בשמה זה ("ברוך שאמר") בספרי הגאונים ובזוהר (שמות רט"ב) ומצויה בכל סידורי התפילה הקדומים. וכן היא מצויה בכל נוסחי התפילה, בשינויים קלים. וכבר בספר הרוקח נתן סימן למספר המלים שבה: "ראשו כתם פז" (שיר השירים ה, יא) – שיש בה מלים כמנין פ"ז (שמונים ושבע), וכן הוא בהרבה נוסחים.

הברכה מורכבת משני חלקים. חלקה העיקרי, המתחיל כנוסח כל הברכות "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם", מדבר על כוונתנו לשבח ולהודות לה' על ידי שירי דוד המלך (שהם עיקר "פסוקי דזמרה"), ומסיים ב"ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות", ותוכנה מקביל לברכה המסיימת את פסוקי דזמרה, ברכת "ישתבח"*. בנוסח עיקרי זה שווים כמעט כל נוסחי התפילה (מלבד נוסח תימן המשנה קצת בכמה מלים).

לפני חלק זה מצוי חלק הקדמה שיש בו שבחו של ה' בתארים שונים, "ברוך שאמר והיה העולם" "ברוך עושה בראשית". יש שביארו חלק זה של "ברוך שאמר" כמחרוזת של הסברים שונים למשמעותו של שם הוי"ה.

המנהג הוא לעמוד בשעה שאומרים ברכה זו, ונהגו שהמתפלל מחזיק בידו שתי ציציות כשהוא אומר אותה.

במנהג אשכנזים (נוסח אשכנז וספרד) נזכרת אחת עשרה פעם המלה "ברוך", שעם שתי הפעמים הנוספות בעצם הברכה מסתכמות שלוש עשרה. במנהג איטליה הסדר שונה במקצת ונזכר בו רק עשר פעמים "ברוך". בנוסח תימן יש שינויים, ושם מופיע, שלא כבנוסחים אחרים, גם "ברוך מושיע ומרחם, ברוך מעביר אפלה ומביא אורה, ברוך שאין לפניו לא עוולה ולא שכחה לא כזב ולא מרמה לא משוא פנים ולא מקח שוחד", ובעיקרו הוא לפי הנוסח שבסדר התפילות של הרמב"ם.

ברוך שם כבוד מלכותו הנוסח "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" מובא במשנה (יומא פ"ד) כנוסח שאומרים לאחר הזכרת השם על ידי הכהן הגדול ביום הכיפורים, ובתלמוד (תענית

לפניך [שכן כתוב בדברי קדשך] ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל. אבל אנחנו עמך וצאן מרעיתך בני אברהם אהבהך שנשבעת לו בהר המוריה זרע יצחק יחידך שנעקד על גבי מזבחך עדת יעקב בנך בכורך שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת אותו ישראל וישורון. לפיכך אנו חייבין להודות לך ולשבחך ולפארך ולרוממך ולקדש את שם קדשך [נו"א שמך] בעולם וליתן הודאה ושבח לשמך ולומר לפניך בכל יום אשרינו מה טוב חלקנו מה נעים גורלינו ומה יפה ירושתינו אשרינו שאנו משכימים ומעריבים ערב ונקר ואומרים בכל יום [פעם] יים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. אתה הוא עד שלא נברא העולם [נו"א קודם שנברא] ואתה הוא משנברא העולם. אתה הוא בעולם הזה ואתה הוא לעולם הבא. קדש את שמך הגדול והקדוש בעולם וישועתך תרום ותגבה קרננו. בא"י מקדש את שמו ברבים. אתה הוא האלהים נשמים ממעל ועל הארץ מתחת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומכלעדיך אין אלהים קבץ קויד מארבע כנפות הארץ יכירו וידעו כל באי העולם כי אתה הוא ה' האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ. אתה עשית את השמים ואת הארץ ומי בכל מעשה ידך בעליונים או בתחתונים שיאמר לך מה תעשה. אבינו שבשמים עשה עמנו בעבור שמך הגדול והקדוש וקיים לנו מהרה את הדבר שהבטחתנו על יד נביאך בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשונו את שנותיכם לעיניכם אמר ה'.

אחר כך יאמר:

בא"י [אמ"ה] האל המהולל בפי עמו¹² משובח ומפואר תמיד בלשון כל חסידיו ועבדיו בשירי דוד עבדיך נהללך ה' אל' ובשבחיו ובזמרו נודך נשבחך נפארך נרוממך נערי' נמליכך נזכיר שמך מלכינו ואלהינו יחד בא"י מלך מהו[לל] בתושבחות.

יהי כבוד ה' לעולם ישמח ישראל במעשיו¹³. יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם. ממזרח שמש ועד מבואו מהולל שם ה'. רם על כל גוים ה'.

אמורים שהוא יום השמיני, אבל חרץ מזה אין מלין לא בשבת ולא ביום טוב. ופיקוח נפש מטביעה ושריפה דוחה שבת. ולנשים אסור לצאת בתכשיטין שעליהן אל השוקים והרחובות ואפילו בטבעות שיש עליהן חותם. ומי שהיה במדבר וקדש עליו היום אסור לשאת שום חפץ אלא במקום ד' על ד' אמות סביב למושבו וזהו שיעור המקום הנחשב כרשותו. ואסור שיהיה לנו שותף גוי שימכור ויקנה בשבילנו בשבת, אבל למסור כלי לאומן כדי שיתקנהו בזה אין איסור.

והוא אלקול פי אליום אלח ואן כאן פי גיר דלך לא נלתנה יום אלסבת ולא יום אלעיד איצא. ויגוז אן נכלץ אלנפוס מן אלגרק ואלחרק יום אלסבת. ולא יגוז לנסאנא אן יכרגון באלחלי אלדי עליהן אלי אלסואק ואלשוארע חתי אלכואתיים. ומן כאן מנא פי אלצחרא מסבת לא יגוז לה אן יחמל שיא מן אללניה אלא פי בקעה מן דארה יכון מקדארהא ד' אדרע פי ד' אדרע והו מקדאר מכאנה אלמפרוך עליה פקט. ולא יחל אן יכון לנא שריך גוי יביע וישתרי לנא פי אלסבת / ואמא צאנע נסלם אליה אניה יעמלהא ליס פיה שיא חראם.

ובברכת פסוקי דומרה שאומרים בשבת בבוקר מוסיפים בתחלתה בלשון זה

ופי ברכה אלמזאמיר ואלפואסיק אלתי תקאל פי אלסבת באלגדאה זיאדה פי אולהא והי

ברוך שאמר והיה העולם ברוך הוא ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים ברוך מרחם על כל הבריות ברוך מעביר אפלה ומביא אורה ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך משלם שכר טוב ליראיו ברוך הוא ברוך שאין לפניו לא עולה ולא שכחה לא כזב ולא מרמה לא משא פנים ולא מקח שוחד ברוך אל חי לעד וקיים לנצח ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם האל אב הרחמן הגדול והקדוש

עד סוף הברכה, אח"כ מזמור שיר ליום 5. קשה להבין מאי אפילו. [כנראה שחסר כאן דין טבעת לאי ש. ועי' ג'ל סי' ע' ואפילו בטבע' שישעליה חות'. - אפסטיין] ועי' בג'ל סי' ע' - ע"א. ש"ע"ת סי' רכ"ג. ה"פ סי' קל"א. ראב"ן סי' שמ"ט. 10. בענין זה יש תשובות רבות לגאונים, עי' ג'ל סי' ס"ז וס"ח ועוד. 12. עי' תשו' רבנשרי' בתג"א II 155 ועי' גם ג'ל 320. תגמו' מ' סי' נ"א. 16. השה סרע"ג השלם ח"א 154. והנה לפי סרע"ג אומרים ברוך שאמ' גם כחול, אלא שלפי כ"י מ' מוסיפין בשבת: ברוך אשר נתן מנוחה לעמו ישראל, ועי' גם באבודרהם, סדר תפלות של חול. יש גם כמה שנויי-נוסחא בין סרע"ג ובין זה שלפנינו. 21. עי' לעיל עמ' לב.

אלי אכר אלברכה תם מזמור שיר ליום סאן הו גאז (טשמד גאון) אליום אלתאמן למ נלתנה פי אלסבת בל לא פי. 3. אדמא טשמד וגאיו ... ואלחרק ומא אשבה דלך מן אלכטר פי יום. 4. אדמא טשמד יכרגון. 5. עליהן, כאן פותח טשמח. 6. טשמד מה אלסואק חתי אלכאתם. 7-10. אדמא טשמד מה מסבתא פלא יגוז (לה אין באדמא) ... בקעה מקדארהא ... אלמפרוך לה. 9. אא מכאננה. 10. אדמא טשמד יחל לנא אן יכון שריך גוי יביע לנא ולא ישתרי פי; טשמח יחל לנא אן יכון ואחד מנא שריך (אח"כ קרוע). 11. אא צאנעא. אדמא טשמד מה יצנעהא פליס. 12. שיא אין באדמא. 13. אדמא טשמד מה אלפואסיק ואלמזאמיר ... באלגדאה יום אל-סבת. 16. אדמא טשמד מה על הבריות ... אורה ברוך משלם ... ליריאיו ברוך שאין. 18. לא כזב ולא מרמה אין בטשמח, בטשמד נוסף בין השיטין; אדמא טשמד ולא כזב ... ולא משוא (גם בטשמח). 19. אדמא טשמד מה האל המהולל אלי אכר. 21. באדמא כל מזמור שיר

18. לא כזב ולא מרמה אין בטשמח, בטשמד נוסף בין השיטין; אדמא טשמד ולא כזב ... ולא משוא (גם בטשמח). 19. אדמא טשמד מה האל המהולל אלי אכר. 21. באדמא כל מזמור שיר

סדר פסוקי דזמרה

וכשנכנסין ישראל צמתי נכסיות להחפלה עומד חזן הכנסת ופומח:
ברוך שאמר והיה העולם^א ברוך הוא. ברוך אומר ועושה.
ברוך גוזר ומקיים^ב ברוך עושה בראשית^ג ברוך מרחם על הארץ^ד
ברוך מרחם על הבריות, ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך
מעביר אפילה ומביא אורה, ברוך אל חי לעד וקיים לנצח, ברוך
שאיך לפניו עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד.
צדיק הוא בכל דרכיו.

וכשנת אומר ברוך אשר נתן מנוחה לעמו ישראל.
וכמועד אומר ברוך אשר נתן מועדי שמחה וחגי נדבה לעמו ישראל.
ברוך אל חי לעד וקיים לנצח, ברוך הוא וברוך שמו ברוך
זכרו לעולמי עד.

בא"י אמ"ה האל המלך הגדול והקדוש אב הרחמן מהולל
בפי עמו משובח ומפואר בלשון כל חסידיו ועבדיו. ובשירי דוד
עבדך נהללך ה' אלהינו בשבחיו ובזמיריו, נהודך נגדלך נשבחך
נפארך ונרוממך ונמליכך ונקדישך ונעריצך ונזכיר שמך מלכנו
אלהינו, יחיד חי העולמים משובח ומפואר שמו עדי עד, בא"י
מלך מהולל בתשבחות.^ה

ומאן דקא חמיס כרוז המשנחות שנישמא צידיה ושפיר דמי לשמוקיה.
ולפנינו בישיבה כך מנהג, עומד החזן ואומר:

- א. סוטה י' ע"ב. 'זברכו למי שאמר והיה העולם'.
- ב. ברכות נ"ז ע"ב.
- ג. ברכות נ"ד ע"א.
- ד. תענית ט"ז ע"א.
- ה. ברוך שאמר מחזרת ברי"ף פרק אין עומדין. לדעת אור זרוע תקנה אנשי
כנסת הגדולה עפ"י פתקא שנפלה מן השמים ובה פ"ז תבות.
עפ"י דעה אחרת חברה התנא ר' ישמעאל. ויש עוד דעות.

סדר פסוקי דזמרא וק"ש

כ"מ. כ"ג

ברוך שאמר והיה העולם, [ברוך מ] הוא ברוך שמו, ברוך עושה מעשה בראשית, ברוך אומר ועושה, ברוך גזור ומקיים, ברוך מרחם על הארץ, ברוך מרחם על הבריות, ברוך משלם שכר טוב ליראיו [ולקווימ] ולחוסי בו, ברוך הוא ברוך שמו ברוך כסא מלכותו (כ"ג: ברוך שמו ברוך הוא בכסא מלכותו), ברוך פודה ומציל, ברוך חי לעד וקיים לנצח. בא"י אמ"ה האל אב הרחמן המלך הגדול והקדוש מהולל בפי עמו משובח ומפואר בלשון כל חסידיו ועבדיו ובשירי דוד עבדך (כ"ג: עבדו) נהללך י"י אלהינו בשבחות ובזמירות [ונגדלך מ] ונרוממך ונשבחך ונפאריך ונזכיר שמך ונמליכך מלכינו אלהינו יחיד חי העולמים מלך משובח ומפואר עדי עד. בא"י מלך מהולל בתושבחות.

כ"ל. כ"ש

ברוך שאמר והיה העולם, ברוך הוא ברוך שמו, ברוך עושה מעשה בראשית, ברוך אומר ועושה, ברוך גזור ומקיים, ברוך מרחם על הארץ, ברוך מרחם על הבריות, ברוך משלם שכר טוב ליראיו ולקווי ולחוסי בו (כ"ש: ליראיו ולחוסיו), ברוך הוא ברוך שמו ברוך [הוא מ] כסא מלכותו, ברוך פודה ומציל, ברוך אל חי לעד וקיים [לעד מ] לנצח. בא"י אמ"ה האל [ה] אב"ה הרחמן המלך הגדול והקדוש מהולל בפי עמו משובח ומפואר בלשון כל חסידיו ועבדיו ובשירי דוד עבדך נהללך י"י [אלהינו מ] בשבחות ובזמירות [נגדלך מ] ונשבחך ונפאריך ונרוממך [ונעריצך מ] ונזכיר [את מ] שמך ונמליכך מלכינו אלהינו יחיד חי העולמים מלך משובח ומפואר [ל] עדי מ"ה עד. בא"י מלך מהולל בתושבחות.

הודו¹⁰ * לי"י קראו בשמו וגו'. הראנו י"י חסדך וישעך תתן לנו. קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך. ואני מט בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לי"י כי גמל עלי. וחמד י"י מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים. מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל. שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אנכי. [לא] יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר. אנכי י"י אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו. אשרי העם שככה לו אשרי העם שי"י אלהיו.

מזמור לתודה וגו'. בשבת נא מדלגין מזמור לתודה¹¹, לפי שאין תודה קריבין בשבת. וביום

שינויי נוסחאות

מה. המוקף ככ"ל. מו. המוקף ככ"ש. מז. המוקף ככ"מ. מח. המוקף ככ"ג. מט. ככ"ל מופיע פסוק זה בסוף הקטע. נ. ככ"ש וכ"ל כלל. נא. קטע זה ככ"ל כלל (וכסרש"י סי' תז על מזמור לתודה נשכח - כסגנון אחר).

ככ"י סי' רפא, דיש מקומות שא"א מזמור לתודה בשבת, והביא טעם לזה בשם רש"י, שאין קרבן יחיד קרב בשבת. וכ' עוד דבמקומנו מנהג לאומרו בשבת ולא בחול, עיי"ש טעם לזה. וע"ע מנהיג, דיני תפילה סכ"א, שבצרפת נהגו לדלג בשבת וי"ט, אבל בפרובינציא וספרד אומרים אותו, ולא יתכן. על המנהג שלא לומר בשבת, ע"ע סדור חסידי אשכנז עמ' כח; סידור ר"ש מגרמיזא עמ' קמט; פי' התפילות לר"י בר' יקר עמ' ג; כלבו ס"ד; טור סי' נא

*10. "מנהג צרפת לומר ברוך שאמר בין בחול בין בשבת לפני כל המזמורים" - מנהיג דיני תפלה סי' ט. ועי' פי' התפלה לר"י בר' יקר עמ' ג שהאריך בטעם המנהג. מנהג אשכנז הקדום לומר הודו רק בשבת, וג"כ אחרי ברוך שאמר, ראה סדור ר"ש מגרמיזא עמ' כב ובהע' המהדיר. על מנהג ספרד ופרובינציא לאומרו לפני ב"ש עי' מנהיג שם; אשכול, אלבק עמ' 10; א"ח דין מאה ברכות סי"ח, ועוד. 11. עי' שה"ל סי' עו, והוב"ד

8

סדר התפלות

שניי גופאיות

כנס לפניה [אלהינו]
מלך העולם, כפנים מלך
לפני יי אלהינו.

מקורות וציורים

אחר שקורין פירוש זו
וברכת כהנים כי קים מלטה
פירש תרי"ו ותי פירש טט
הי דים ל' ותי"ל וטו.
ברכה ראשונה פי וקורא
מפוקים אלו פי וקורא
מתחלה פי אחרי"כ קורא
פי ברכה אחרונה פי פי
מפלי פי"ג ומפלי"ט טפ.
ימלך יי לעולם אמן
ואמן נאמן פי ספוס פי
מן ספוס ספיל אמן
[פסוק] ימלך
לעולם אלהי ציון לדוד
ודוד העלוי.
הגבי [6] ושהיה פי
ודוד פי רעו טפ פי
מלטה כ"ט-ט' וטרי"ט טפ
ומפלי טפ.

על הארץ ברוך מרחם על חברות ברוך מעביר
אפילה ומביא אורה ברוך משלם שכר טוב ליראתו
ברוך שאין לפניו לא עולה ולא שכחה לא כזב ולא
מרמה לא משוא פנים ולא מקה שוחד ברוך אל חי
לעד וקיים לנצח ברוך אתה יי [אלהינו] מלך
העולם האל המהולל בפי עמו משובח ומפואר
בלשון כל תפידיו ועבדיו ובשירי רוח בן ישי עבדך
משבחך נחללך יי אלהינו בשבחך ובזמור עבדך
ושבחך נפארך נמליכך מזכיר שמך מלכינו אלהינו
יחד יחיד חי בעולמים משובח ומפואר עדי עד שמך
ברוך אתה יי מלך מהולל [6] בתושבחות.

וקורא פפוקים אלו יי כבוד יי לעולם ישמה יי
במעשיו יי שם יי מבורך מעתה ועד עולם ממזרה
שמש עד מבראו מהולל שם יי רם על כל גינים יי
על השמים כבודו יי שמך לעולם יי זכרך לדוד
ודוד יי בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה
ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגינים יי מלך
יי מלך יי מלך יי ימלך לעולם ועד יי מלך
עולם ועד אבדו גינים מארצו יי הפיר עצת גינים
הניא מחשבות עמים עתה ונתפר דברו דבר ולא
יקום כי עמנו אל רבות מחשבות בלב איש ועצת יי
היא תקום עצת יי לעולם תעמוד מחשבות לבו לדוד
ודוד כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד כי בחר יי
בציון אוה למושב לו כי יעקב בחר לו יה ישראל
לטגולתו כי לא יטוש יי עמו ותחלתו לא יעורב והוא
רחום יכפר עון ולא ישחית הרבה להשיב אפו ולא
יעיר כל חמתו יי הושיעה המלך יענינו ביום קראינו
אשרי יושבי ביתך עזר יהללך סלה אשרי העם
שככה לו אשרי העם שיי אלהינו.

וקורא מתחלה לדוד ארוממך אלהי המלך וכו' עד
פוף ספר תלים ואחר כך קורא פפוקים אלו ברוך
יי לעולם אמן ואמן ימלך יי לעולם אמן ואמן
ויכרך דוד את יי לפני כל הקהל ויאמר דוד ברוך
אתה יי אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם לך יי
הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל
בשמים וכארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש
והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל וכידך כח
וגבורה וכידך לגדל ולחזק לכל ועתה אלהינו מרדים
אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך ויברכו שם כבודך
ומרומם על כל ברכה ותהלה.

ברכה אחרונה שלאחר פיוקיו הומירות זה הוא
נופחה ישתבח שמך לעד מלכינו המלך הגדול
הקדוש בשמים וכארץ כי לך יי אלהינו שיד
ושבח הלל ותורה ברכות והודיית נצה גבורה גדולה
תהלה ותפארת עז מלכות וממשלה מעתה ועד עולם
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם מלך גדול
התושבחות אל ההודיות ארץ כל המעשים הברור
בשירי זמרה חי העולמים.

[6] נהגו העם לקרות בכל יום בשחר אחר שקורין
פרשת צו וברכת כהנים קוראין משנת זו אילו
דברים שאין להן שיעור הפיאה והכבודים והראיין
וגמילות חסדים אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן
בעולם הזה והקור קיימת לו לעולם הבא כיבוד אב
ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו
ותלמוד תורה כנגד כולם. אמר ר' יודא בנות
ישראל הם התמידו על עצמן שאפילו ראות דם
טיפה כתרדל יושבות עליה שבעת ימים נקיים. תנא
דבי אליהו כל השונה הלכות מוכטח לו שהוא בן
העולם הבא שני הליכות עולם לו אל תיקרא הליכות
אלא הלכות. אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינה תלמיד
חכמים מרבים שלום בעולם שני וכל בניך למדי יי
ורב שלום בניך. לעולם יהא אדם ירא שמים כסתר
ומודה על האמת וחזר אמת בלבבו ישנים ויאמר
רבך כל העולמים לא על צדקותינו אנחנו מפילים
תחנונינו לפניך כי על רחמך הרבים מה אנו מה
חינו מה חסדינו מה צדקינו מה מעשינו מה נאמר
לפניך יי אלהינו הלא הגבורים כאין לפניך ואנשי
השם כלא היו וחכמים כבלי מרע ונבונים כבלי
השכל כי כל מעשינו תהו וימי חיינו הבל לפניך
כמו שכתב בדברי קדשך ומוטף האדם מן הבהמה
אין כי הכל הבל אבל אנחנו עמך בני ברכתך בני
אברהם אהבך שנשבעת לו בחר הפוריה ורע יצחק
עקיף שנעקד על גבי מזבחך צדה יעקב בנך בברוך
שמאתבתך שאהבת אותו ושמתך ששמחת בו
קראת אותו ישראל ושורון לפיכך אנו חייבין
להודות לך ולשבחך ולפארך ולהתן הודייה ושבח
לשמך חייבין אנו לומר לפניך בכל יום ערב ובקר
שמע ישראל יי אלהינו יי אחד אשרינו מה טוב
חלקינו מה נעים גדולינו מה יפה מאד ידדשתינו
אשרינו שאנו משכימין ומעריבין ואומרין שמע
ישראל יי אלהינו יי אחד אתה הוא קודם שנברא
העולם ואתה הוא אחר שנברא העולם אתה הוא
בעולם הזה ואתה הוא לעולם הבא אתה הוא ראשון
ואתה הוא אחרון קדש את שמך הגדול הקדוש
בעלמך וכישועתך תרים ותגביה קרנינו ברוך מקדש
את שמו ברבים אתה הוא יי לבדך אתה עשית
את השמים ושמי השמים וכל צבאם הארץ וכל
אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את
כולם וצבא השמים לך משתחויים אתה הוא יי
האלהים אשר בחרת באברהם והוצאתו מאור כשדים
ושמת שמו אברהם אתה הוא ושנותך לא יתמו ויי
מלך יי מלך יי ימלך לעולם ועד ברוך יי לעולם
אמן ואמן.

ברכה ראשונה שמברכין לפני פיוקיו הומירות זה
הוא נופחה ברוך שאמר והיך העולם ברוך הוא
ברוך אומר ועושה ברוך גזר ומקיים ברוך מרחם

גהות פיינות

פ סניי לעולם ישנה מלך וקורא פרסם ספיר ופוחה
משנת ספיר מקומן ודוד יי מרדו דברי שמעל פי מלטה כפופים
ומנה כל יתהלל עכספסיל. ורטיה דלמה רע ספיל מסוס דבי יהסע

[6] מקור רע עגנס מנך מרם המרה וקורא פרסם ספיר ופוחה
משנת ספיר מקומן ודוד יי מרדו דברי שמעל פי מלטה כפופים
ומנה כל יתהלל עכספסיל. ורטיה דלמה רע ספיל מסוס דבי יהסע

בממון, אלא שכרו יהיה בנפשות, תדע דאילו מחוץ ומגוף חייב מיתה¹⁶, וכ"ש מוכר השם בשירות ובתשובות ששכרו יתרבה במיני נפשות יותר מזה, מאות על כל ברכה וברכה, להכי נמי היה אברהם אבינו בן ק' שנה כשהוליד יצחק בנו, ויצחק נהנה נמי ומצא ק' שנים¹⁹, ויעקב נמי בן ק' שנה כשנולדו כל השבטים²⁰, להכי צריך לומר ק' ברכות.

ברוך שאמר והיה עולם באמירה של הבורא נברא כל העולם ביום ראשון, אך הראו עצמן כל אחד בעתו דבר יום ביומו²¹, בגלגול אותיות כ"ב, ברוב חכמתו.

והיה העולם שמים דכתיב²²: בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, אוי דכתיב²³: אל אלקים (דבר) ה' דבר ויקרא אוי.

ברוך הוא על שברא העולם לכבודו דכתיב²⁴: כל פעל ה' למענהו. בשוחר טוב²⁵ אין למענהו אלא לקילוטו, כד"א²⁶: ותען להם מרים שירו לה'.

ברוך עושה בראשית שמחודש מעשה בראשית²⁷ בכל יום.

ברוך אומר ועושה כשאומר מיד נעשה כל גזרותיו כמו²⁸: כי הוא אמר והי'.

ברוך גוזר ומקיים מלך ב"ד גזר²⁹ שיבואו השרים יחד, וחלה באותו זמן או לא היה פנוי או מת, נמצא גזר ואינו מקיים, אבל הקב"ה גזר ומקיים, הוא עזר ויעמוד³⁰.

ברוך המרחם³¹ על הארץ שאין הגשמים מטשטשין אותה³², ולא מעינות מעיפין אותה.

ברוך המרחם על הבריות שמאכלם ומפרנסם ומכלכלם, ואם גזר בראש השנה להורידם מעט אינו מבטל גזרותו, אך אם ישונו מורידם בזמנם³³, ואף אם יחסאו בני אדם ויזכור כי בשר המה הוא רחום וכפר עין³⁴.

ברוך משלם שכר טוב ליראיו כל אשר יראו מלפניו ישלם שכרם כי צמון שכר לפניו, דכתיב³⁵: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ואומר במדרש

רש"י 18 סנהדרין עה, ב. 19 בראשית כו יב. 20 סדרי פ"ב, במ"ז פ"ד ח (בבב"ב) שולל לך ליעקב, והנה חשבון זיוף כותב כותרה שולל כשהיה יעקב בן צ"א, שהיה כשיעקב בא למצרים היה בן ק"ל ויזוף בן ל"ט שנה, ועוד שש שנה שפעה יעקב עם צאן לבן צ"ו ומשם עד שבא לשלם היה בן צ"ט שנה ואחר כך כשהלך בן דוד אפרוה נולד בבב"ב בן ק' שנה ליעקב. 21 כ"ה ברש"י בראשית א יד, וע"י תגובה יב, ב חוספות שם. 22 תהילים לג ו. 23 שם ג א. 24 משלי טו ו. 25 מדרש תהילים מו יט א למענהו לקילוטו שנאמר (תהילים קמו ז) ענו לה' כבודו. וע"י רש"י משלי שם. 26 שמוה טו כא. 27 ע"י ברכות ד א ברוך עושה מעשה בראשית, וע"י סדרו ר"ש מגרמיזא (עמ' כ הדרעה 18). 28 תהילים לא ט. 29 תיבה ל"ג לקורא. 30 תהילים שם. 31 וכן בסמוך "המרחם", וכנראה שכן נוסחתי. 32 ע"י שבת טא, א, תענית כב טע"ב ובי"ט טו, א. 33 ר"ה ז' ב: הרי שהיו ישראל יושעים גמורים בר"ה וחספין להם גשמים מועטים וכו'. וע"י סדרו ר"ש מגרמיזא (עמ' טו). 34 תהילים עח לה, לט. 35 שם

אגדה³⁶ ל"ז שולחנות ערוכות ליראים בגן עד דכתיב מה רב טובך, שכן טוב"ך עולה ל"ז. זהו י"ז: אם צדקת לך.

ברוך חי לפד וקיים **לנצח** ברוך חי בתקופו ובגבורתו וקיים בדיבורו לנצח. אין לומר שהוא חי לעולם, פשיטא שהיה והוא יהיה, הו"ה כשמו בן תהלתו³⁸, כמו חי ה' וחי נפשו³⁹, וכן חי פרעה⁴⁰, הכל לחי תוקף, ובין אב שבוכלן⁴¹: ויזעץ המלך רחבעם את הזקנים אשר היו עומדים (לפניו) [את פניו] שלמה אביו בהיותו חי. וכי תעלה על דעתך לאחר מותו, אלא שהיה בתוקף חכמתו מבחרותו עד סוף ימיו, אינו דומה מי ששימש את שלמה ב' שנים למי ששימש לו שלשים שנה.

ברוך פודה ומציל פודה מכל צרה ומציל אותי מן הרעה ברוב רחמי, וזכר צדיק לברכה⁴², וזכר צדיקו של עולם לברכה⁴³.

בא"י אמ"ה האל אב הרחמן⁴⁴ האל שאותה אל וכח בידך, תאחו במשפט יך, אותה אב הרחמן כרגו רחם תוכו⁴⁵, ורחם הכל.

המהולל כפי עמו כי ישראל מגידים תהלותיו, עם זו יצרתי לי תהלותי יספורו⁴⁶.

משובה ומפואר כלשון חסידיו ועבדיו חסידים הם עושי רצונו ומחמירים על עצמן אף במותו⁴⁷, עבדיו הם צדיקים אין מחמירים כי אם מה שכתוב בתוך הלהב:

ובשירי דוד עבדך הוא תהלים.

נהלך ה' אלקינו בשבחות ובזמירות בנעים זמירות ביתה.

ונגדלך ונשבחך נגד כל בחך ביום השבת שאנו מפארים וממליכים ומזכרים שמך, דכתיב⁴⁸: וגבורתי יגידו הרי כבוד הודך.

ונזכיר שמך מלכנו אלקינו הוא שם הנכבד הו"ה יחיד הו"ה אחד.

מלך העולמים הוא אלקים חיים.

מלך משובה ומפואר עדי עד שמו הגדול משבחים לו ומפארים שמו, דכתיב⁴⁹: ברוך ה' לעולם, וכתוב⁵⁰: וברוך שם כבוד לעולם, וכתוב⁵¹: ומהללים לשם תפארתך. שמו הגדול הוא שם יו"ד ה"י.

כא"י מלך מהולל בתושבחות שהכל מהללים ומשבחים לפניך.

י"ג ברוך בברכה זו⁵², כנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם. י"א ברוך בלא לא ב. 36 ל"ט כפת. 37 ע"פ משלי ט יא אם חכמת חכמת לך. 38 דפי יהיה שהוא היה יהיה יהיה. 39 שמואל א' כ. ב. 40 בראשית מב טו. 41 מלכים א' יב ו. 42 משלי י' ג. 43 ע"י יזמא לו, א. 44 ע"י סדרו ר"ש שם הערות 9 על נוסח זה. 45 חבקוק ג ב. 46 ישע"י מג כא. 47 ע"י קדש עצמן במוחו לך. וע"י ספר חסידים מק"צ סי' תתקעה (עמ' 240) בדעתו על ענין חסיד. 48 תהילים קמוה ד"ז. 49 שם פט ג. 50 שם עב י"ט. 51 דברי"א כט יג. 52 וכן בסודות התפילה, ספר הוי"ק סי' שכי, ערה"י ח"ב עמ' 148, רואה סדרו ר"ש מגרמיזא עמ' כ הערה 12, על שינוי המגנים בזה. כתיב: וכן בברוך שאמר י"ג פעמים ברוך כנגד י"ג השתחוואות שהיו עושין במקדש כנגד י"ג פרוצות שפרצו מלכי יוון וחומות, וכנגד י"ג מדות חומים.

אלהינו ואלהי אבותינו, שתפנו לבנין
מקדשנו ונקריב לפניך קרבנות חובותינו
במהרה בימינו אמן כן יהי רצון. ואמר
(תהלים קכ"ו) (שיר המעלות בשב"ח) את
שיבת ציון) וגומר המזמור.

סלת למנחה, ומקטירין הסביתים, ומעלין
היין לנסף, ודברו הלויים בשיר, ומנגנים
בנגון. על כל פרק — תקיעה, ועל כל
תקיעה — השתחויה, בסדר הבקר כן סדר
בין הערבים. ואמר: יהי רצון מלפניך ה'

20

בִּנְיַת בְּרוּךְ שְׁאֵמַר וּפְסוּקֵי דְזִמְרָה

וַיֹּאמֶר "מזמור לתודה" בנעימה ובזמרה,
כי כל הקרבנות עתידין להתבטל,
וקרבן התודה קימת לעולם (ויק"ר ט"ז).
ויאמר "תהלה לדוד" בכונה, פי האומר
"תהלה לדוד" שלשה פעמים בכל יום
מבטח לו שהוא בן העולם הבא (ברכות ד:),
ובפרט צריך לבנו בפסוק פותח את ידיך
(ר"ת מן "פותח" את "ידיך עולה צ"א).
והוא עולה מספר שני שמות העולין
תשעים ואחד, והוא שם אחד מתחיל
ביו"ד ומסיים ביו"ד תברך ויתעלה.
ופרוש ידך כלומר יודי"ך. ומשם יורד כל
השפע וכל הברכה לעולם, והמכון בו
מברך את העליונים ואת התחתונים,
וזכותו גדול ונורא. יותר ויותר צריך לבנו
ב"תהלה לדוד" שאחר תפלה מעמד,
וקדם מנחה, והם העקרם לבקש מזונות
ופרנסה. מה טוב ומה נעים שיפריש
פריטה לצדקה בכל בקר בשאומר פותח
את ידיך, והם שתי פריטות כנגד שתי
יודי"ן. וצדק לפניו יהלך ראשי תבות צלי.
וכזה תפדה תפלתו מפל צר ומקטרג,
ותעלה במעלות בדרך ישר אין מעכב לו.
וכן ענגן הזמירות, שחותכין כל פגעים
רעים ומזיקין המעכבים התפלה, מלשון
(ויקרא כ"ה ד) "וכרמך לא תזמר".

אחר שיאמר כל הקרבנות פראוי וכל
הנמשך אחריהם, יתחיל ברוך שאמר
בנעימה וקול זמרה בנחת ובכונה מלה
במלה, וראוי לעמד בו פי הוא שבח
משבח ומפאר מיסוד על אדני פז, וכן
תבותיו עולין פ"ז ואין להוסיף עליהם
ואין לגרע בהם, ויש לנו בקבלה פי
פתקא מן שמאי נפל בנסח זה השבח
ומעלתו, וראוי לאדם להתבונן בו הרבה
מאד, ויש בו "פעמים ברוך כנגד"
ספירות, ויש אומרים אותם חוץ מברוך
של הברכה עצמה, ויש אומרים עשרה עם
הברכה, וכן היא הנסח שלנו:

ברוך שאמר והיה העולם ברוך אומר
ועושה ברוך גוזר ומקים ברוך מרחם
על הארץ ברוך מרחם על הפריות ברוך
משלם שכר טוב ליראיו ברוך חי לעד וקיים
לנצח ברוך פודה ומציל. ברוך אתה ה'
אלהינו מלה העולם המלה אב הרחמן
הגדול והקדוש מהלל בפה עמו משבח
ומפאר בלשון כל חסידיו ועבדיו ובשירי
דוד עבדה נהללה ה' אלהינו בשבחות
ובזמירות נהודה נגדלה נשבחה ונפארה
נרוממה ונמליכה נקדישה ונעריצה ונזכיר
שמה מלפנו אלהינו יחיד חי העולמים
משבח ומפאר עדי עד שמו הגדול. ברוך
אתה ה' מלה מהלל פתשבחות.

הוא
מחייב
לומר
בשם
היה
הוא
הוא
הוא

ובשיאמר "הללויה" יכונן בשם אלהים,

ז. עין משה משה סעיה מ"ד שהביא כן בשם אור זרוע, וברוך שאמר מזכר כבוד בזה חלק ב' ט"ו עמוד ב'.

הידו לה' קראו בשמו. ומזמור (תהלים יט) השמים מספרים כבוד אל אבל אין מנהגנו לאומר' אלא בשבת וימים טובים.

ואומר ברוך שאמר והיה העולם. לשון חכמים הוא שאומר במקומות הרבה (שבת קלט, א ועוד), גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, והוא על שם (תהלים לג, ט) כי הוא אמר ויהי. ור"ל שעל ידי אמירה נברא העולם בלי שום יגיעה ולא שום פעולה אחרת שנאמר (תהלים לג, ו) בדבר ה' שמים נעשו. והיינו דאמרינן בב"ר (יב, י) שהעולם הזה נברא בה"א שנא' (ברא' ב, ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה"א בראם. והטעם כמו הה"א שאין בכל האותיות יותר קלה ממנה להאמר בפה כך ברא העולם בלא יגיעה ועמל. ברוך הוא ע"ש (תהלים פט, ג) ברוך ה' לעולם. ברוך אומר ועושה על שם (במדבר כג, יט) ההוא אמר ולא יעשה. ברוך גוזר ומקיים על שם (איוב כב, כח) ותגזר אומר ויקם לך. ברוך עושה בראשית על שם בראשית ברא אלהים. ברוך מרחם על הארץ על שם (תהלים סה, י) פקדת הארץ ותשוקקה. ברוך מרחם על הבריות על שם (תהלים קמה, ט) ורחמיו על כל מעשיו. ברוך משלם שכר טוב ליראיו על שם (תהלים לא, כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ברוך אל חי על שם (שם מב, ג) צמאה נפשי לאלהים לאל חי. לעד וקיים לנצח על שם (שמות טו, יח) ה' ימלוך לעולם ועד. ברוך מעביר אפלה ומביא אורה שנאמר (בראשית א, ד) ויבדל אלהים בין האור ובין החשך. ברוך שאין לפניו עולה להטות את הדין וכתוב (דברים לב, ה) אל אמונה ואין עול. ולא שכחה שנאמר (ירמיה נו, ה) ברית עולם לא תשכח. ולא משוא פנים שנא' (משלי ו, לה) לא ישא פני כל כפר. ולא מקח שוחד ע"ש (שמות כג, ח) ושוחד לא תקח. וא"ת מה יהיה שוחד זה שיעלה על הדעת שיהיה לוקח. אלא שאינו נוטל זכות כנגד עונות וישלם לו שכר המצות היתרות אלא מענישו על כל העבירות ונותן לו שכר על כל המצות. וכן מצאנו במשה רבינו שנפרע ממנו עונש קל שבקלים דהיינו (במדבר כ, ו) שמעו נא המורים ולא הוציא עבירה כנגד מצוה. ובשבת מוסיפין ברוך המנחיל מנוחה לעמו ישראל שנא' (שמות טו, כט) ראו כי ה' נתן לכם השבת, לכם ולא לאחרים (שמו"ר כ"ה) וביו"ט אומר ברוך אשר נתן מועדי שמחה לעמו ישראל שנא' (ויקרא כג, מד) וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. ואו' שמחה ע"ש (דברים טו, יד) ושמחת בחגך. ובראש השנה אומר אשר נתן את יום הזכרון הזה לעמו ישראל. וביום הכפורים ברוך המנחיל מנוחה וסליחה וכפור תועה לעמו ישראל. תועה שם ור"ל כפרת התעות כמו (ישעיה לב, ו) ולדבר אל ה' תועה. ברוך הוא וברוך שמו על שם (זכריה יד, ט) ה' אחד ושמו אחד. וברוך זכרו לעולמי עד ע"ש (תהלים צג, א) ה' זכרך לדור ודור. בא"י אמ"ה ואין לומר האל דהא אמרינן אלהינו וכן כתב רב עמרם בברכה שאחר המגלה. ומזכיר כאן ט"ו פעמים ברוך כנגד ט"ו תיבות שבברכת כהנים. המלך ע"ש (תה' צג, א) ה' מלך. הגדול ע"ש גדול ה' (שם קלה, ג). והקדוש ע"ש (ויקרא כ, כו) כי קדוש אני ה'. ואב הרחמן ע"ש (תה' קג, יג) כרחם אב על בנים וגו'. מהולל בפי עמו ע"ש (תה' קמו, כא) תהלת ה' ידבר פי. משובח

סדר שחרית של חול ופירושה

שהוא משגיח בעולם השפל בדרך רחמים ורחמיו לעולם הם והנהגתו הישרה לו
 והיא השגחתו בו והוא שכתוב (זכריה ה' י) עיני י"י המה משוטטים בכל הארץ
 לא כדברי הכופרים הרעים האומרים עוב י"י את הארץ (עי' יחזקאל ת' יב). ברוך
 מרחם על הבריות להורות שהשגחתו היא גם כן באישים שלא תאמר המינים
 העומדים הם שהשגחתו בהם אבל האישים הנפסדים אין בהם השגחה לו לפיכך
 בא ולמדך שהוא מרחם על הבריות כלומר משגיח בכל בריה ובריה. לדחות דעות
 הרעים האומרים אין י"י רואה אותנו ולקיים מה שכתוב (תה' לג, טו) היוצר יחד
 לבם המבין אל כל מעשיהם. ברוך משלם שכר טוב ליראי שלא תאמר הואיל
 ומשגיח על כל הבריות מפני מה אנו רואים צדיק ורע לו לפיכך בא ולמדך שהוא
 משלם שכר טוב ליראיו וזהו בעולם הבא שאין תכלית טוב העולם הזה תכלית
 הטוב ולא הרע תכלית הרע כמו שהורה לנו על ספורי הבל וקין שעל הבל ספרה
 התורה עליו ששעה השם אליו ואל מנחתו הרגו קין וזה מורה שאין טוב אמיתי
 אלא בעולם שכלו טוב. ובוזה נשלם הטוב בבריאת העולם ובהנהגתו. ברוך הוא
 וברוך שמו להורות שהיודע שמו המיוחד לו והמשיגו יודע השם ומשיגו השגה
 אנושית שהוא חי והכל עשה בחכמתו וברצונו ורצונו הוא עצמו ואין לאדם בו
 השגה אחרת. ותארוהו בשלשה תארים כנגד שלשה עולמות: המלך כנגד העולם
 הקטן שאנו בו כלו' מלכנו. והגדול כנגד העולם הגדול שבו יראה עזו וגדלו. והקדוש
 כנגד עולם המלאכים שהם קדושים. ותארוהו עוד האב הרחמן כפי מה שגזרנו
 שהוא משגיח ומרחם עלינו כרחם אב על בני אדם, לא שהם מהללים בבחינת עצמו
 אלא שהתורה התירה להם להללו כדי לאמת מציאותו לעם, וזה אי אפשר מבלתי
 היתר התוארים והמהללים כפי לשון בני אדם, ועל דרך שאמרו (ברכות לג, ב) אי
 לאו דאתא משה ואמרניהו ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקינהו אנן לא יכלין למימרניהו,
 והוא שסדרו בה בלשון כל חסידיו חי העולמים לרמוז בו על העולמות. ומה טוב
 לומר חי העולמים כל' הכתוב (דניאל יב, ז) בחי העולם, כי הוא חייהם וקיומם, ואם נפשך
 לומר שהוא חי וקים בב' העולמות העה"ז והעה"ב טוב הוא כלשון בנ"א ע"כ ותמצא
 כי יש בברכה זו רמז לעשרה מאמרות שבהם נברא העולם. כיצד ברוך שאמר זהו
 כלל לכל העשרה מאמרות. ברוך עושה בראשית כנגד מאמר ראשון שהוא בראשית
 ברא אלהים. ברוך אומר ועושה כנגד מאמר שני שהוא ויאמר אלהים יהי אור.
 ולכך אמר אומר ועושה שנא' ויהי אור. ברוך גוזר ומקיים כנגד מאמר ג' וזהו שגזר
 שלא יתערבו המים ומקיים שנא' ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים. ברוך
 מרחם על הארץ כנגד מאמר ד' שהוא יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד
 ותראה היבשה, וזהו שריחם על הארץ שתהא נגלית ולא יכסוה המים. ברוך
 מרחם על הבריות כנגד מאמר חמישי שהוא ויאמר אלהים תדשא הארץ וזהו שריחם
 על הבריות שהכין להם דשאים לאכול, ברוך מעביר אפלה כנגד מאמר ששי שהוא
 ויאמר אלהים יהי מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ, שעד עתה לא נתלו
 המאורות ברקיע. ברוך משלם שכר טוב ליראיו כנגד מאמר שביעי שהוא ויאמר

200
 1714
 22
 42
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50

3

אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה, וכתוב בו ויברא אלהים את התנינים הגדולים תנינים כתיב, ודרשו רבותינו (ב"ב ע"ד, ב) שהוא לזיתן וכן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם לפניהם. ברוך שאין לפניו עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד כנגד מאמר שמיני שהוא ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה, כלומר שאין לפניו עולה שאינו רוצה שיוקק מין לשאינו מינו. ולא שכחה על המינים ההולכים לשאינם מינם שאינו שוכח לפרוע להם את דינם ועל כן יהיו יראים ללכת לשאינו מינם. ולא משוא פנים שהרי אומר עץ פרי עושה פרי למינו ואלו לא היה מצוה רק לחיות ולבהמות היה דומה למשוא פנים. ולא מקח שוחד מהמשנים את גזרותיו. ברוך אל חי לעד וקים לנצח כנגד מאמר תשיעי שהוא ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וגו' שכיון שבעולם כל אדם נברא בצלם ודמות הבורא הוא עדות וראיה שהבורא חי וקים לעד ולנצח נצחים שאם לא כן היו משונים ב"א לכמה פנים ולדמות אחר. ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם המלך הגדול והקדוש אב הרחמן מהולל בפי עמו. כנגד מאמר עשירי שהוא (ברא' א, כח) ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה. נמצאו שכל בני אדם חייבים להלל ולשבחו ולפארו יותר מכל בריותיו שהאדם הוא השליט על כל שאר הבריות הרי כאן רמז לעשרה מאמרות. ומה שאומר אחר כן (שם א, כט) ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע זה אינו מאמר של צווי אלא בא להתיר להם כל עשב לאכלה.

ואח"כ תקנו לומר מזמורים שבסוף התלים והם כמו פרקליטים לתפלה כדאמרינן בשבת ב"ב כל כתבי הקדש (ק"ח, א) אמר ר' יוסי יהא חלקי עם גומרי הלל בכלל יום ומאי גיהו פסוקי דזמרה מתהלה לדוד עד כל הנשמה תהלל ית. ומפני שבאלו המזמורים הוא נשלם התלים תקנו לומר אחריהם (תה' פט, יג) ברוך ה' לעולם אמן ואמן. (שם קלה, כא) ברוך יי' מציון וגו' וברוך יי' אלהים אלהי ישראל וגו' (שם ע"ב, יח). ברוך שם כבודו. שאלו הפסוקים מצינו אותם כתובים בסוף ספרי התלים ולכן תקנו לאומרם בהשלמת התלים. ואח"כ אומר ויברך דוד (דהי"א כט, י). ויש באלו המזמורים רמז לעשרה מאמרות. כיצד. ברוך שאמר והיה העולם כנגד מאמר ראשון שהוא בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. מזמור לתודה (תה' ק) כנגד מאמר שני שהוא יהי אור ועליו מודים הבריות כי כלם צריכין לאורה, וזהו שכתוב (איוב כה, ג) ועל מי לא יקום אורה, ועל כן כל אדם חייב להודות לו. ותמצא במזמור זה ארבעה שמות כנגד ארבעה הצריכי' להודות. יהי כבוד יי' לעולם אינו מזמור אלא פסוקים מפזורים מהתלים. וכתוב בו (תה' קג, יט) יי' בשמים הכין כסאו והוא כנגד מאמר שלישי שהוא יהיה רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים. וזהו כבודו של מקום שהבדיל כסאו למעלה לא היה הכל בערבוביא כבתחלה. אשרי יושבי ביתך עוד יהלולך סלה (תה' פד, ה) כנגד מאמר רביעי שהוא יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד תראה היבשה שאם לא